

לפרשת שקלים

העיקר - הנתינה

פרשת שקלים מלמדת אותנו על החשיבות של הנתינה. רגילים לראות את הנתינה כאמצעי, כדי שהכסף יגיע לייעוד מסוים. אולם, פרשת שקלים מלמדת אותנו, שהנתינה היא לא אמצעי, אלא מטרה. המצוה במחצית השקל, היא לא שהכסף יגיע לייעוד מסוים, אלא המצוה היא פשוט, שכל אחד יתן.

לכן בפרשת שקלים התורה לא אומרת שצריך כסף עבור המשכן או כדי, ושלשם כך כל אחד יתן, אלא התורה רק אומרת שצריך לתת (שמות ל, י"ב-ט"ז):

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אותם ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם. זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'. כל העובר על הפקודים מבו עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'. העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם.

העיקר זה הנתינה. רק אחרי שנתנו, מה יעשו אם מה שנתנו, ממשיכה התורה ואומרת (י"ב, ט"ז):

ולקחת את כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד...

לכן מסכת שקלים מופיעה בסדר מועד. היה לכאורה מתאים יותר שתופיע בסדר קודשים. אך מחצית השקל זה לא בשביל הקודשים, אלא מחצית השקל זה בשביל לתת. את מה שניתן נותנים לקודשים.

וזו גם הסיבה, שברמב"ם, הלכות שקלים מופיעים בסדר זמנים, ולא בהלכות עבודה או קרבנות. ולכן הרמב"ם מביא בתחילת הלכות שקלים רק את מצות הנתינה (ריש הלכות שקלים): מצות עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה...

שלושה הפרקים הראשונים ברמב"ם עוסקים רק במצות הנתינה. רק בפרק ד', כותב הרמב"ם מה עושים עם הכסף שניתן. עיקר דין השקלים הוא שיש ליתן. חוץ מזה יש הלכה נוספת, שאת הקרבנות מביאין מהשקלים.

כיון שהעיקר זה עצם הנתינה, ולא צורכי המקדש, לכן לכאורה צריכה היתה המצוה להיות נוהגת לא רק בזמן המקדש. אף על פי כן, לחלכה, המצוה נוהגת מעיקר הדין, רק בזמן המקדש (שקלים ח', ח', רמב"ם שקלים א', ח'). מדוע?

לפי הברטנורה (שקלים ח', ח') כי זה צורך קרבנות. וכן בריב"ן שם: כי זה צורך תמידין ומוספין. אך קשה עליהם: הרי מקריבין אף שאין בית!

לפי הסמ"ג מצוה מ"ה: בגלל גזירת הכתוב "ונתת אותו על עבודת אוהל מועד". כשאי אפשר לתת על עבודת אוהל מועד, המצוה לא חלה. וכן בקרוית ספר (ריש שקלים). וכנראה שמצאו זאת במדרש הלכה.

אם כן, גזירת הכתוב, שהמצוה, כתיקונה, נוהגת דוקא בזמן המקדש / המשכן (סמ"ג, קרית ספר). אולם, הייעוד הוא לאו דוקא לקרבנות (דלא כברטנורה וריבב"ן). והדבר מתאים לדברינו, שעיקר המצוה היא הנתינה, ולא צורכי הקרבנות וכיו"ב.

וכך גם נראה להוכיח, מהגמרא בבבא בתרא. אומרת הגמרא בבא בתרא ט"ו (ע"א):

אמר רב אסי: לעולם אל ימנע אדם עצמו מלתת שלישית השקל בשנה. שנאמר (נחמיה י', ל"ג): והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלוקינו.

למה לא מחצית השקל? למה שלישית?

אכן עזרא בנחמיה שם: שלישית השקל, בנוסף למחצית השקל.

לעומת זאת לפי **ההעמק שאלה** על השאלות (ס"ד), שלישית השקל זה בעצם מחצית השקל, אלא שהוסיפו על המדות, וכפי שאומר הרמב"ן על התורה, ריש כי תשא, וכך אומרים גם הרטב"א בבבא בתרא שם, והרלב"ג בנחמיה שם, וכך משמע מהירושלמי שקלים ב' ג', וכן אומר הר"ש סירליאו בפתיחת שקלים.

אם כן, הגמרא בעצם מביאה חיוב של מחצית השקל. דין זה הובא שם, תוך כדי שהגמרא עוסקת בענייני צדקה, ומשמע, אם כן, שהחיוב של מחצית השקל הוא לאו דוקא לקרבנות, אלא גם לדברים אחרים, כמו למשל לצדקה!

השאלות (שאלתא ס"ד) כולל במפורש במצות מחצית השקל גם נתינה לצדקה. (וכן בהעמק שאלה על השאלות. ורמז לזה בקצרה בהעמק דבר פרשת כי תשא.) זה לשון השאלות:

בזמן שהיה בית המקדש קיים היו ישראל מביאין שקלים ולקוחין בהם תמידין... עכשיו אם עושים צדקה מוטב...

רואים, אם כן, בבירור, שהחיוב של מחצית השקל הוא לאו דוקא לקרבנות, אלא גם לדברים אחרים, כמו למשל לצדקה, וכאמור, הדבר מתאים לדברינו, שעיקר המצוה היא הנתינה ולא הייעוד.

למה דוקא מחצית השקל?

למה מביאים דוקא מחצית השקל? למה לא שקל שלם? כדי שכל אחד ירגיש את עצמו חצי! כל אחד ירגיש את עצמו לא שלם!